

danjela, bi lahko zavili ob njej v ta obmejni kraj, kjer je Meško pisal svoje „Tihe večere“. Še pred njim je neki drugi fajmošter razširil slavo tega kraja.

Bila je huda suša, ki je pretila uničiti vso poljsko rast. Kmetje so se pogajali z župnikom za prošnje na Strojno, da bi bog dal dežja. Ponujali so mu pet rajniš, fajmošter pa je zahteval deset. Naposled so zdržali kmetje. Procesija se je vršila ob velikanski udeležbi kmetov. Toda prošnjaki se še niso utegnili vrniti domov, ko se je vлил dež. Vendar je komaj orosil naravo.

Kmetje so znova šli k župniku.

„Premalo ga je bilo! Saj sem vam pravil, da za pet rajniš ne more biti dovolj dežja!“ jim je ta razložil vzrok neuspeha.

„Naj ga bo zdaj za deset rajniš,“ so rekli farani.

In spet je šla procesija ob še večji udeležbi na Strojno. Spet se priprošnjiki še niso utegnili vrniti domov, ko se je že začelo neurje. Najprej se je vлил dež, potem pa je začelo nasipati točo, da je uničilo vso rast.

Zdaj so se kmetje hudovali, kaj da je to? Župnik pa jim je stvar pojasnil:

„Majhna pomota! Za pet rajniš je bilo premalo dežja, za deset pa preveč. Za sedem ali osem bi ga bilo ravno prav.“

Na Poljani, kjer se odcepi cesta proti Pliberku, izprežemo. Stara prostrana domačija je to, nekdanje graščinsko posestvo, čigar lastniki so volili poslance v veleposestniški kuriji za koroški deželni zbor. Veleposestniška kurija je bila nemškonacionalna trdnjava. Ravno tistemu Pernatu iz Meže, o katerem sem spočetka govoril, pa gre zahvala, da je poleg mnogih drugih stebrov te trdnjave razbil tudi tega. Najprej je zadolžil lastnika do vratu, potem pa mu je vzel posestvo in ga naposled prodal prvemu, ki mu je izpolnil račun. In v poljanskem primeru je bil kupec ravno Slovenec.

Če bi nadaljevali to pot, bi se kmalu znašli v kraljestvu Pece in njenih planinskih sosed. Vsa veličastna se dviga Peca pred nami. Njena pobočja ter žlebovi, ki se zvijajo okrog njih, imajo v sebi toliko posebnosti in toliko življenja, da se izplača odpraviti se v ta raj, kakor ga imenujejo nekateri, ali v ta pekel, kakor ga preklinjajo drugi. Toda do izvira Meže, ki je za Peco, je še več kot polovica poti, in popotnik jo mora nastopiti svež in spočit. Zato ostanem danes na Poljani.

Na Krasu

Branka Jurca

Čez kopico hiš in ozko razkosanih kotlinic je legel nemir somračja. Zganil se je najprej visoko pod nebom, kjer so se čisto medlo svetile prve zvezde, se stisnil in utrnil brez najmanjšega šuma. Na dnu kotanje je naposled obležal. Potem je rasel vedno bolj odločno.

Še preden so Pihlevi in Pokovi napojili svoje tri kravice, je legla Koruzova Lujza na eno izmed že precej razdrapanih zakonskih postelj in veke so ji trudno padle na oči.

Ne razmišljati! Spati mora, spati. Lahko odejo je podvila pod boke, preložila travnato zglavje, da ji je glava lepše počivala, prekrižala roke na trebuhu in zamižala.

Potem je prišel k njej Drejče, kot bi ne ležal čas med njima, prav tako kot nekdanj. Nič se ni spremenilo, samo neka prikrita bojazen je zlezla vanjo. Nagnil se je nad njo, jo odgrnil, ji potegnil srajco čez prsi, položil svojo hladno dlan na njeno toplo kožo, da jo je razločno prevzelo ugodje in da je njega omamila svežina njenega telesa. Za trenutek se je potopil v njene oči, se sklonil še globlje in jo poljubil prav tam, kjer je držal prej svojo dlan. Od slasti je zaprla oči, Drejče pa je bil še vedno buden v strasti. Mehko je poljubljal njene oči in ji govoril neumnosti prav tako kot nekdanje čase. Čutila je, da bi mu morala ugovarjati, da bi ga morala prepričati, da laže njej, če že ne sebi. Drejče se je pa zdravo smejal njeni neveri. Poljubil jo je na usta, da ji je zmanjkalo besed in zraka.

Potem je globoko, sunkovito zadihala, se okrenila, porinila odejo s sebe in se prebudila. Vse okrog nje je bila gosta noč. Skozi majhno okno so gledale zvezde. Postelja kraj nje je bila še vedno prazna. Mirka in Stojana še ni bilo. Pričakati ju mora, da se vrneta. Povedati jima mora, da imata kruh, sicer bi zopet koga pograbilo, da bi segel po siru. Čeprav vesta, da ga ne smeta jesti, ker jih živi, jim mora to kar naprej dopovedovati. Oh, koliko rajši bi delala še sedaj in do enajstih in zopet zjutraj od treh, samo če bi imela toliko svojega, da bi lahko delala. Tako pa živi to svoje piškavo življenje in še otrokom mora braniti, česar bi jim ne smela. Ves dan je hodila po Avberu, kupovala jajca, kure, sir, da ponese vse to jutri na vse zgodaj gospodi v Trst. Zvečer se bo do smrti izmučena vlegla, pa ne bo mogla spati, ker ji bodo noge preveč cvetele. Čez teden dni bo spet hodila na žernade po ure in ure daleč. Kljub vsemu bo še vesela, če bo dobila toliko, da ne bo treba otrokom stradati. Prišel bo spet petek in spet ji ne bo nič drugega preostalo, kot braniti otrokom, kar pritiče gospodi.

Nejevoljno in izmučeno je prisluškovala prvim stopinjam noči.

Kako otročje, nezrelo sta bila oba z Drejčetom opeharjena. Preveč sta zapuvala življenju.

Tiste dni, ko sta se razgovarjala, da pojde Drejče v Ameriko, sta bila oba čudno vznemirjena. Vendar je bilo v tej vznemirjenosti toliko gluhe vere, toliko trdnega zaupanja, da nista čutila skrbi. Skrb se je prebudila šele takrat, ko sta bila že vsaksebi.

Drejče se je še obotavljal, preden je odšel.

„Še toliko bi počakal, da bi rodila.“

„Če si se odločil, pojdi! Koliko jih rodi kar tako. Nikar ne bodi preveč otročji. Čez leto, dve se vrneš. Še zmeraj bo dovolj časa za življenje.“

Drejče je odšel, Lujza je rodila sama in sama ostala z otroki.

Že prej je vedela, kaj jo čaka. Zaletela se je v delo z vsemi močmi, kolikor jih je imela. Hotela je obdržati še tisti dve njivi na Njivicah. Delala je toliko časa, da so se ji počasi skoraj vse sile iztrosile. Sedaj šele je dovolj razločno občutila, kako je bil ves njen napor zastoj, nesmiseln. Čez čas se ji med delom ni več smejalo srce, delala je in sredi dela otopela. Vse tiste lepe sanje, ki so ji ostale po Drejčtovem odhodu, je že zdavnaj zakopala med osat, ki se ji je zasajal v prste na njenih dveh dolgih njivah. Tisti dve dolgi njivi z osatom in z njeno toplo vero vred sta bili Mecnovi. Vse se je nekam daleč razgubilo. Ostalo ji je delo, ostali so ji otroci in nekje daleč v Ameriki je bil Drejče. Nikoli mu ni mogla prav iz srca očitati. Bog ve, kako se mu je v resnici godilo. Karlinin je odšel zato, da se je otrešel nje, dolgov in otročadi; za Drejčeta pa ve, da ni bilo tako. Opeharilo ga je, kakor je tudi njo. Ni jih pozabil, trdno je verjela, da jih ni.

Kljub vsemu so še ostali pri življenju, Lujza, otroci in Drejče. Da, ta Drejče! Na stara leta se vrača! Lujza je zaprla oči, razširila obrvi in se rahlo nasmehnila. Samo da pride. Na vsak način bodo laže zvozili, kakor so sedaj, ko je bila vsa skrb na njej. Nalahko jo je prevzela strast. Čeprav so jima leta že daleč ušla, ji telo še ni popolnoma umrlo; še bosta lahko uživala ljubezen. Kmalu potem, ko je odšel, se ji je telo nanovo prebudilo. Ni ga poslušala. Še z večjo silo se je vrgla v delo. Zamorila je svojo strast in pustila prosto pot svojemu hrepenenju, ki je vedelo, kam mora.

Kmalu pride, ji je pisal. Lujzo je vrglo iz tira. Vendar ga ni zastoj čakala. Okrog usten, po tistih plitvih gubicah se ji je prebudil zasanjan nasmeh. Rjave zenice so se ji čudno razširile. Skozi široko solzo je gledala svojo podrto hišo, Stojana, Mirka in Nado. Kot bi se ji to smešno hrepenenje kotalilo med nogami, tako se je zapletala iz Brjem do Avbera. Seveda, samo še nekaj let bo lahko živela, samo toliko časa, dokler se ji ne bo kri v žilah ohladila.

Jutri mora že na vse zgodaj v Trst. Če bi ji ne bilo nerodno, bi se odpravila kar praznih rok tja. Nada je najstarejša, lahko bo zaslutila razkošje, ki se mu predaja.

Kako smešno je vendar, če ji drugi še kar naprej dopovedujejo, da je Drejče že zdavnaj pozabil nanjo in na otroke. Seveda drugim ni nikoli govoril iz srca. Že od nekdanjih jih ni maral, zato je še toliko bolj visel na njih. Samo če bi brali, pa bi se ji nihče več ne upal posmehovati. Da njegova hči ne sme biti dekla, ji je pisal. Takoj mora k Nadi in Nada mora pustiti svojo službo. Kaj naj reče k temu? Nič, prav nič. Čisto droben smeh ji je le silil v oči. Kako bi ji mogel kaj takega pisati, če bi jih ne imel rad. Njuna hči ne sme postati dekla gospodi. Po njeni pameti je to še vedno boljše, kot pa vaški gospodi obdelovat grunte.

Da, da. Prav gotovo tega tudi Drejče ni prezrl. Saj ve, da so reveži in pozna življenje na Krasu. Kaj lepega ima v mislih za Nado in zakaj bi se mu protivila.

Lujza je ležala z rokami, podloženimi pod glavo, gledala čvrsto v temo in predla misli. Sprehajale so se ji od enega otroka do drugega in se vedno ustavljale ob Drejčetu. S tem svojim hrepenenjem je zaspala.

Pozno ponoči sta se vrnila Stojan in Mirko. Oba sta se vlegla v posteljo, kjer je pred dawnimi nočmi spal Drejče.

Še v snu je slišala njune trde, ostre klice. Polagoma se je v njej prebudila zavest, da čakajo nanjo in že je zopet potonila v prijetno pozabljenje. Nenadoma je seglo prav do njenega ušesa. Odmevalo je po nizki sobi.

„Lujza! Lujza!“

Planila je pokonci. Pognala se je iz postelje, se ogrnila z lahkim krilom čez sključena ramena in stekla z bosimi nogami k nizkemu oknu.

„Dobro, dobro, Karlina! Vrgla si me iz sna, ko bi me polila z mrzlo vodo. Takoj se odpravim.“

Hlad jo je stresel, da so ji šklepetali zobje. Tipaje z roko si je iskala poti do obleke. Brez hrupa je suho zakašljala. V spodnjem koncu sobe je bil še vedno kolikor toliko sparjen zrak od dihanja in treh teles. V temi je segla po širok moderc in si ga zapela čez prsi; takoj ji je bilo topleje. Oblekla si je lahko poletno obleko in nataknila na noge razklampane čevlje. Otroka sta še vedno trdo, ubito spala. Prižgala je svečo in se nagnila nad Mirka. Sklonila se je in nežno dahnila vanj. Okrenil je glavo. Njegovi živci so se borili za počitek. Nalanko se je dotaknila njegovih bledih, upadlih otroških lic in ga dramila. Zakrtilil je z rokami in zgubil ves obraz, da se je čisto na ozko pokazala v reži belina njegovega očesa.

„Zdaj grem. Ko vstaneta, bosta lahko pila kavo. Pustila jo bom na ognjišču. Stojan gre tako k Mecnovim na žernado, ti pa pojdi k teti v Koprivo. Kakor hitro bom mogla, se vrnem.“

Vse, kar mu je pravila, je znal že na izust. Vsakokrat, kadar je odhajala v Trst, ga je poučila. Tudi takrat je govorila z isto odločnostjo, ko se na večer ni več vrnila in so jo zaradi žganja zaprli. Mimo njenih trdnih besed se je zbal zanjo.

„Kako si se odločila? Vzameš žganje s seboj?“

„Seveda ga bom vzela. Brez žganja se taka dolga pot ne izplača.“

Ni ji ugovarjal. Bilo bi brez smisla. Vendar je vedel, v kakšno nevarnost gre.

Lujza je vzela v roke svečo in se spustila po ozkih, strmih stopnicah iz sobe v kuhinjo.

Krepko se je morala založiti za to dolgo pot. Mogoče bo minil ves dan, preden bo lahko použila kaj toplega. V tričetrt literski lonec je natočila kave in si nažokala koruznega kruha vanjo. Bile so prve zgodnje ure, zato so se ji prvi grižljaji upirali. Na ognjišču je zopet pripravila drva, da bosta otroka čim-

prej gotova. Ko vstaneta, se bo Stojan samo dotaknil z vžigalico dračja in že bo ogenj vzplapolal. V lonec kave je vrgla dve kocki sladkorja in dve zrni saharina. Kruh je zavila v oprano cunjo in ga dala vrh nape.

Odgrnila je torbo in še enkrat pregledala jajca. Segla je z roko pod ognjišče in jim mehko postlala. Na vrh je položila dva mastna zavitka sira. V jerbasu so ji kokodajskale kure. Čez noč so bile bolj na lahko zvezane. Ena izmed njih se je celo osvobodila in je že mislila, da je sama sebi gospod. Zletela je na mizo, na klop ob steni in dramila še druge k upornosti. Vlovila jo je, ji stisnila perutnici med prsmi in roko in ji zvezala noge, čeprav je grdo hlipala.

Z vajenim korakom je stopila k steklenici in prelila žganje v dolgo, tanko aluminijasto cev. Dvignila je krilo, vtaknila spodnji rob med zobe, vzela aluminijasto cev z mize in si jo ovila vrh srajce okrog pasu, da jo je zazeblo. Pokrovček na cevi je še enkrat trdo privila. Čez noge, od bokov do prsi si je potegnila ozko volneno nogavico, ki ji je držala cev tesno ob telesu. Tako ni mogla na vsem lepem pasti na tla. Spustila je krilo iz ust in se pogledala čez pas. Koščeno, visoko telo je postalo bolj zajetno, polno. Bila je zadovoljna. Ko pa tako natančno gledajo. Z enim samim pogledom jo slečejo financarji do kože. Za vsako takoj vedo, ta ima žganje, ta ga nima. Mora se zavarovati. Samo če se spomni na tiste dni, ko so jo dobili in so jo odpeljali med tatice in počestnice! Še vrednost globe je morala presedeti. Naložili so ji jo, pa niso vprašali od kod jo bo vzela. S tem ubogim denarjem, kar si ga je pribarantala, je živela svojo družino. Tisti dve njivi, ki so jih kdaj prej premogli, sta že davno šli. Na svojem so in vendar niso na svojem. Mecnovi iz Koprive ji lahko še danes rečejo: „Pojdi z vso svojo ropotijo!“ Seveda, skoraj bo minilo leto, kar je zadnjič plačala najemnino za stanovanje. Torej kaj bi naj zdaj počela s strahom! Potegniti mora.

Z mize je vzela jerbas, ga z obema rokama zavihtela na volneni podložek vrh glave, v desnico je zgrabila torbo z jajci in sirom, upihnila svečo in stopila z malo negotovim korakom pod široko, brezmejno nebo.

Karlina jo je že čakala.

Jutro se je začelo čisto na rahlo dramiti. Sonce je še spalo. Komaj da si je še z eno roko leno, nejevoljno mencalo oči.

Zrak je vztrepetal. V prvi medli svetlobi se je zazibal čez kolovoz, čez robnice in leske ob poteh, čez kamnite gmajne in suha polja v kotlinicah. Čriček je brez burnosti budil svojo družino.

Vedno bolj so se jima odpirale oči. Sprva sta korakali tiho, brez besede. Paziti sta morali na stopinje, gledati skozi goste sence gabrov, iskati med grudastimi kamni prostora za svojo nogo. Potem sta zagledali pred seboj v svitu zvezd in prvega jutranjega diha kolovoz, ki ju je povedel na široko asfaltirano cesto.

Ko sta prišli na cesto, sta sneli jerbases z glav, odložili torbe in se sezuli. Asfalt je bil še mrzel od jutranje rose, da ju je zazeblo. Napotili sta se s hitrim

korakom dalje. Toda beseda se jima je razvezala. Na lahko jima je žuborela in jima krajšala čas. Radi prekupčevanja se nikoli nista zadevali druga ob drugo. Vse vasi okoli Trsta so se prekupčevalke sporazumno porazdelile. Če se je kdaj zgodilo, da je katera prevzela kako novo vas, so se že prej zmenile. Lujzi so prepustile Avber. Koj ko je Drejče odšel, se ni potegovala za to; vedno je še upala, da bo lahko kmetovala. Ko so ji pa prodali domačijo in ko ji Drejče ni več pošiljal, jih je prosila in ji niso odrekle. Hodila je v Avber, dan preden je šla v Trst. Kmetje so se navadili nanjo in so jo vsak petek že pričakovali.

Tako sta se razgovarjali brez vsake ostrine o kupčiji, o financarjih, o domačih skrbeh.

Dan je hitro rasel. Sonce se je dvignilo in se razlilo čez črni asfalt in oguljene, zaprašene trave.

Lujza se je dolgo pomišljala. Že ves včerajšnji popoldan in že vso pot je nosila s seboj skrito misel, ki se je bala zanjo, da bi ji je kdo ne razbil. Slednjič je imela tudi Karlina pravico vedeti za njena najgloblja veselja. Butnilo je iz nje:

„Drejče bo prišel domov.“

Toda komaj je izgovorila, že je čutila, da je svojemu razpoloženju preveč zaupala. V hipu je spoznala, da še vendar ni premostila neskončne razdalje, ki jo pozna samo tisti, ki je sam gost svojih misli, razdaljo med mislijo in besedo. Če reče kaj takega sama sebi, se vzveseli, da bi se ne mogla ničesar bolj razveseliti. Vsi drugi so pa le neskončno daleč od takih mehkih, jasnih misli. Neštetokrat so se ji že rogali. Gotovo, doslej še ni dočakala, da bi se Drejče res vrnil. Misel pa, ki ji je nekaj tednov drugovala, je bila čudovito lepa. Poglobila je žalost čakanja in povečala veselje pričakovanja.

Karlina pa je merila vse po enem kopitu. Mož ji je odšel v Ameriko in se ni nikoli več javil. Seveda, ona sama ne more pustiti bajte in otrok in iti njega iskat. Toda če bi mogla, bi ga prijela za čop las in bi ga potisnila k tlam. Potem bi vzela leskovko in bi ga nažgala kakor fantalina. Koncem konca kako pride ona do tega, da mora sama skrbeti za njegove otroke, ko postava on Bog ve kod okrog kot človek, ki mu v življenju še nikoli ni spodrsnilo. Sovraštvo do življenja je govorilo iz nje.

„Glej ga, glej! Že zopet ti je pisal, da bo prišel. Gotovo te je že vprašal, če se mu nisi izneverila ves ta čas. Oh, oh, Lujza! Ne vem, kdaj boš prišla k pameti.“

Karlinin glas je hreščeče in zlobno udarjal ob Lujzino pričakovanje.

Za bežen trenutek se ji je zameglilo pred očmi. Ozke, kakor zemlja rdeče ustnice ji je potegnili ob kotih navzdol. V njej je vstal upor. Če je Karlina zakopala vsako misel na lepše življenje, je ona ne bo. Stopala je dalje s svojim enakomernim korakom, jerbas na glavi se ji je pozibaval, iz njene vere pa so živo, mlado, strastno kipele besede.

„Saj ni šel v Ameriko kakor tvoj, da bi se me iznebil. Hotel je, da ne bi vedno tako beraško živela. Zato je šel, Karlina. Vem, da bo še prišel. Kdo bi mu zameril, če ne pride ravno takrat, ko piše. Ne gre tako na pot, kakor greva midve z Brjem v Trst.“

„Dobro, dobro. Pa verjemi. Saj si že dostikrat verjela in je Drejčce prav tolikokrat tolkel orehe po tvoji glavi. Norica si, veš! Garaš in stradaš zanj, ki ti je vse življenje izpridil. Še zvestobo mu hraniš, da mu jo boš nazadnje položila k nogam in jo bo lažje brcnil. Ne! Misliš, da je brez ženske? Prav tako ni kakor moj. Fej! Že zdavnaj bi prišel moj in tvoj, ko bi se ga ne držalo kako mlajše krilo.“

Na dnu Karlininih besed je zeval obup.

Lujzin upor je mahoma otrpnil. V ustih se ji je nabrala grenka slina in rjave oči ji je zalila solza. Ni ji bilo, da bi se s Karlino prepirala. Še vedno je polno resnic, ki se ne dajo podpreti z dokazi, ki bi veljali iz dneva v dan, iz veka v vek. Na dnu njenih najtajnejših misli se je izčistila sodba mimo Karlininih dokazov. Nikoli ji ni bilo žal, da je čakal sad njenega telesa na Drejčeta. Čim hitreje so tekla leta, tem bolj je rasla v pričakovanju. Zavedala se je, da bo toliko večji praznik za oba, ko se bo vrnil.

Po dolgem molku je spet vprašala Karlina:

„No, in kdaj pride?“

„Kmalu. Čez mesec dni.“

Zvok glasu, ki ju je prej zbližal, se je zdaj mrzlo vsilil med njiju. Postalo jima je tesno. Sprevideli sta, da bi do smrti ne mogli druga drugo prepričati. Karlina je sproti čisto ob zemlji žela vero v življenje, Lujza jo je pa pustila, da se je pognala tako visoko, da ji ni mogla več slediti.

Hodili sta z istim korakom, da sta si zmanjšali napor hoje. Nagibali sta se za znamenje naprej in nazaj, z visoko vzravnanimi glavama in s strmo poveznjenim pogledom.

Za Krepljami se je nabiralo vedno več mlekaric in prekupčevalk. Pozdravljale so se in burno govorile. Družbe je bilo na pretek. Karlina in Lujza sta se ločili.

Noge na podplatih so jo začele čisto na drobno skeleti. Komaj je čakala, da se dvigne nad Taborom do Občin. Ko je prišla do odcepka na Scalo sante, se ni ozrla za morjem in za stisnjeno gmoto hiš. Zopet je odložila in si obula čevlje. Pot je bila strma, na drobno kamenita, da je rezala v še tako trde podplate. Malo si je odpočila. Po medli, vijoličasto navdahnjeni travi je stegnila svoje noge. Dan je bil lep. Niti oblacka ni bilo na nebu. Sonce je že zdaj močno pripekalo, da se je začela potiti in ji je pot tekla izpod pazduhe kraj prsi do trebuha. Na hribu je pihal veter, da se ji je kri polagoma umirjala.

Kure v jerbasu so že močno zevale. Čez njihove temne, globoke oči je padla bela kožica. Lujza je vedela, da bi ne zdržala, če bi morale še enkrat prestatí pot do doma. Zato jih mora prodati. Da, za vsako ceno. Pognala se je kvišku.

Nalahko so jo boleli podplati in križ, toda že pri prvih korakih se je uravnovesila. Strma pot se ji je kar sama izpodmikala izpod nog. Za njo se je valil grušč in so zaostajale mlekarice.

Prišla je v mesto.

Stopila je k mesarju, potem še k drugemu in je prodala kure. Z jajci je imela več opravka. Tekati je morala iz enega konca mesta v drugega. Revne uradniške družine so jih kupovale po pet, deset.

Vročina ji je nasilno pila iz telesa še tisto malo vlage, kar je je imela. V želodcu jo je grizla lakota.

Če bi morala ostati v tem življenju vse do svoje smrti, bi jo v resnici oblike solze. Ne mine dan, da ne bi vsa izmučena zvečer omahnila v posteljo. Še toliko časa nima, da bi se ji misli in srce odpočilo. Telo ji postaja vedno bolj trdo, togo, okostenelo. Vedno z večjo hitrostjo ji drsijo leta med prsti. Samo še nekaj let si je prihranila za svojo zadnjo ljubezen. Vsak nov dan si ukrade z očitkom, zaveda se, da si ga utrga, ko bi ji moral ostati za njeno poslednjo svatbo. Vsaj nekaj sil si mora še prihraniti za tisti čas, ko bo prišel Drejče. Občutiti mora njen sad, ki se je osušil v pričakovanju nanj. Zadnji čas je zavistno gledala mladost in z grozo opažala, kako se starost vedno bolj in bolj zajeda vanjo. Toda sedaj se ji ni treba več zjokati nad svojim življenjem ne nad svojo umirajočo strastjo. Kako vse drugače ji bo teklo življenje, ko se po vrne Drejče.

Stopala je hitro, visoko dvigala noge in gledala s široko razprtimi, kalnimi očmi mimo ljudi v Nado. Pripraviti jo mora na to, da bo takoj zapustila službo, ko se vrne Drejče. Kako so od sile čudaške Drejčetove zahteve. Še vedno je prepoln želja po lepšem življenju. Vidi se, da ga niti daljne življenje ni ubilo. Njegova hči ne sme nikoli postati dekla.

Komaj se je s prstom dotaknila zvonca, že je prišla Nada odpret. Vedela je, da pride mama proti poldnevu in jo je nestrpnno pričakovala. Prav za prav si nista imeli ničesar posebnega povedati, nestrpni pa sta le bili obe.

„Torej kako, mama? Misliš, da bo res prišel?“

Ta ljubeči, mehki dom je bil Lujzi po volji. O tem, da bo prišel, je bila trdno prepričana, glede časa pa je bila sama v dvomu.

„Še nikoli ni tako odločno pisal. Gotovo pride,“ se je prepričevala, „saj sem mu pisala, naj mi ne piše, če nima resnega namena. Veš, kaj je še pisal zaradi tebe? Da ne smeš več služiti, da moraš takoj domov.“

Hči je skočila k Lujzi, jo trdo prijela za roki in stisnila k sebi.

„Saj sem vedela. Ko pride, bomo začeli čisto drugače. Ali naj takoj odpovem?“

Lujza jo je morala zaustavljati v njeni vihrovosti; Nada je bila še vedno otrok. Odpove že lahko, dokler pa oče ne pride, mora ostati pri gospe.

Dolgo, še zelo dolgo sta se razgovarjali o očetu, ki bo prišel, o novem, čisto drugem življenju, ki ga bodo potem začeli. Razločno sta čutili, da bo nov veter repihal njihove usode.

Polagoma je Lujzo prevzel mir, da bi skoraj sede zadremala. Zato se je sunkovito odločila in vstala.

Iz aluminijaste cevi je iztočila gospe žganje in jo zvila v jerbas. Težko se je vzpenjala po hribu navzgor do Občin. Sonce jo je žgalo v hrbet. Na čelu so se ji zbirale biserne kaplje, drsale so ji po gubah, se ustavljale ob gostih poševnih žlebičkih ob očeh in se razlivala navzdol. Sredi poti je kosila. Štruco kruha je vzela iz jerbasa in jo mlela. Na vrhu hriba, ki pada strmo k morju, je težko občutila svoje telo. Odločila se je, da se bo od Občin do Skopega peljala z vlakom.

Žgoči dnevi so minevali. Grozdje na trtah in latnikih se je že močno popisalo. Še robidnice, ki so se črnile ob poteh, so pojedli vaški otroci. Kraške daljave so se v sivkastem somraku izgubljale v nebo.

Lujza in vsi njeni otroci so še vedno vztrajali v veri, da bo Drejče prišel. Z Nado sta se že o vsem do dobra dogovorili. Koj ko pride, pošlje k njej Karlino. Še isti dan odpove službo in se vrne domov. Še Stojan, ki je drugače tako trdno spal, se je zadnje dneve prebujal ob škripanju oken, v katere se je zaganjala burja. Potem so se vsi trije prebudili, se usedli na postelji, strmeli predse in prisluškovali. Nato so vznemirjeni spet pogleli, molčali, samo njihova hrepenenja so se še dolgo razgovarjala.

Prav za prav se ni potem nič posebnega zgodilo. Ko so zvedeli, da Drejčeta ne bo nazaj, da ga je zasulo v rovu, so se zmedli. Potem so naravnali svoje poglede vsi nazaj na svoje življenje. Ležalo je globoko v blatu. Ne da bi ga sploh ne bilo mogoče spraviti na suho, na drugi tir, vendar so se čutili toliko slabotne, da so zdvomili celo nad tem, če ga bodo sploh še lahko živeli. Občutili so, da bodo vedno, vse življenje ostali na tej svoji prokleti poti. Z Drejčutom so pokopali tudi svoje svetle sanje.

In da ne bodo mislili, da jih je imel za norca — imel je že potni list. Še to: želel si je, naj gre Nada nazaj domov, naj se izuči šivanja ali česar koli. Ne, če bi imel več hčerk, bi nič ne rekel, ali tako!

Lujzi so v hipu izhlapele njene sanje. Razočaranje se ji je usedlo v oči in se razlezlo po globokih in drobnih gubah.

Vrednostno normativni in socialni temelji lepega in umetnosti

Cene Logar

I.

1. Umetnost je bila, preden je bilo raziskovanje o njej, torej preden je začel človek raziskovati osnove umetnosti in lepega. To je tudi popolnoma razumljivo, kajti umetnost ni nastala po umski refleksiji in analizi čustev, ampak je vedno bila neposredni instinktivni izraz doživetja lepote.